

Nergens thuis

tussen Goeree
en de Oost

*Het leven van
zee-officier
Adriaan Goekoop
1871-1912*

ANTHONIE HEIDINGA

Nergens thuis tussen Goeree en de Oost

Nergens thuis tussen Goeree en de Oost

Het leven van zee-officier Adriaan Goekoop (1871-1912)

ANTHONIE HEIDINGA

Hilversum
Verloren
2022

© 2022 Anthonie Heidinga

Uitgeverij Verloren bv, Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum, www.verloren.nl

ISBN 978 90 8704 946 1

Omslagontwerp: Rombus / Tanja Stropsma

Typografie Rombus, Hilversum

No part of this book may be reproduced in any form without written permission from the publisher.

INHOUD

I	Proloog	9
	Het telegram	9
	Oom Adriaan, het huis en de kast	11
	De brieven	12
	Dit boek	14
II	Adriaans jeugd (1872-1888)	18
	Goedereede	18
	Het huis	19
	De familie Goekoop	20
	Het gezin	21
III	Adelborst (1888-1892)	27
	Naar het Nieuwediep	27
	De wijde wereld in	32
	Een reisje naar New York (1893)	33
IV	Op de koffie bij Paul Kruger (1895)	38
	De aankomst	38
	Transvaal en de boeren	40
	De brief van Adriaan	43
	Wat volgde na het feest	50
V	Atjeh (1895-1897)	51
	De oorlog	51
	Adriaans oorlog	56
	De blokkade	57
	In het spoor van Van Heutsz	61
VI	Amsterdam, Nieuwediep en Hellevoetsluis (1898-1903)	65
	Amsterdam	65
	Nieuwediep (Den Helder)	68

Hellevoetsluis	69
Oproer in Amsterdam	71
Afwachten in Hellevoetsluis	72
VII Londen (1903)	73
De reis	73
Nog even de straat op	75
Opgesloten	76
Eindelijk naar buiten	78
VIII Terug in Hellevoetsluis en Nieuwediep (1903-1904)	80
Hellevoetsluis	80
Nieuwediep	81
Aan boord van de HM Neptunus	82
Hellevoetsluis	86
Nog even in Nieuwediep	86
IX Begin van de tweede Indië-periode (1905)	90
Algiers	90
Colombo	91
Tandjong Priok	92
De Riouwarchipel en de Saleier eilanden	93
Aan boord van HM Serdang	94
X De Zuid-Celebes expeditie (1905-1906)	97
De 'pacificatie'	97
Op de rede van Badjowa	98
De strijd	99
Landing in Loewoe	102
Aan de wal in Bonthain	103
Tussenstop in de Straat Madoera	104
In Soerabaja	105
Wachtvaren voor Bali	106
Weer even in Makassar	108
Baloppo, na een actie	109
Makassar, jacht- en ander nieuws	110
Poliwali	111
Nieuws uit Paré Paré	111
Condoleance uit Makassar	112
XI De Bali-expeditie (1906)	114
<i>Voorspel</i>	114
Soerabaja, 5 juli	114

Banjoewangi, 7 augustus	115
Banjoewangi, aan boord van de Serdang, 28 augustus	116
<i>Klaar voor de strijd</i>	118
Een paar flinke klappen uitdelen	118
De voorgeschiedenis	119
De aanleiding voor de expeditie in 1906	120
Getuigen	120
<i>De strijd</i>	123
De verovering van Denpasar	123
Slot	128
XII In rustiger vaarwater (1906-1907)	131
Een laatste reisje met de Serdang naar Sumatra, Banka en Borneo	131
Soerabaja, de Torpedodienst	134
Weer even terug in Banjoewangi	135
De Pasar Malam van Soerabaja en huiselijke besognes	136
Op de HM Zeeland	137
Buitengaats, in de Javazee	140
Wachten in Tandjong Priok	141
Onderweg in Algiers	142
De terugreis naar Nieuwediep	142
XIII Terug in Holland en weer naar Londen (1908-1909)	144
Hellevoetsluis	144
<i>Londen (februari-maart 1909)</i>	146
De aankomst	146
Indrukken en vermaak	147
Eenzaamheid en vermaak, de dokter	148
Brief aan Gretha	150
Brief aan Keetje	151
<i>Nieuwediep (april-november 1909)</i>	151
Geen nieuws uit Nieuwediep	151
Tochtjes op de Zuiderzee	152
Verlangen naar een rustig leven	153
Ziekteverlof	154
De trouwerij	154
Een droevig bericht	155
Gereed voor vertrek	156
XIV De derde Indië-periode (december 1909-september 1912)	157
<i>De reis</i>	158
Algiers	158
Colombo	158

<i>Avonturen bij de Torpedodienst</i>	159
Aankomst in Indië, weer naar Soerabaja	159
Tijdelijk in Makasser	160
Even rust in Soerabaja	161
Zeerovers, Lombok en Bali	162
Varen en jagen	165
Rondvaren als Vliegende Hollanders	166
De binnenlanden van Oost-Java	168
Weinig te doen	171
Weinig nieuws uit Soerabaja	172
Een keerpunt	173
<i>Het laatste jaar, aan boord van HM de Ruyter</i>	174
Brief van P. Voogd	174
De nieuwe baan en Goereese zaken	175
Vulkanen op Java en tijgers op Bali	176
Even in Tandjong Priok	181
Op weg naar Ambon	181
Kalm en tevreden op Ambon	184
Feliciteatie vanuit Soerabaja	185
Repatriëren?	186
XV Epiloog: de dood van Adriaan Goekoop	188
Het allerlaatste briefje	188
De commandant	189
De vriend	190
Het <i>in memoriam</i>	193
De ziekte	194
Een geheim dossier: de berisping	195
<i>Wie was Adriaan Goekoop?</i>	199
<i>Post scriptum: het graf</i>	201
Bronnen en literatuur	204
Literatuur	204
Verantwoording	205
De brieven	205
De afbeeldingen	205
Samenvatting	206
Dankwoord	208

I PROLOOG

“Het varen geeft een verlangen naar kalm, rustig leven, jammer dat 't zoo spoedig verveelt”

Het telegram

Goedereede, woensdag 25 september 1912, omstreeks negen uur in de ochtend. Een dag als alle andere. Het was stil buiten, de ratelende boerenwagens waren al uren geleden richting land vertrokken, er werd nog geen stoep geschrobd, het weer was grijsig, geen wind en het rook al naar de herfst. In de volgelopen havenkom spiegelden zich de twee beurtschepen, de tjalk van de Dordtse beurtschipper en het motorschip van zijn collega op Rotterdam. Het stadje leek uitgestorven. De enige man op straat was de beheerder van het postkantoor. Met een telegram in zijn hand spoedde hij zich naar een groot huis aan de zonzijde van de haven. Hij belde aan, wat hij anders nooit deed, want je liep hier gewoon bij elkaar naar binnen. De koperen bel achter de deur galmde onbedoeld luid.

In dit huis, Noordzijde Haven, thans nr.13, was de meid achterin de lange gang bezig de marmeren vloer te dweilen. In de keuken in het achterhuis was een vrouw draadjesvlees aan het braden en trof ze andere voorbereidselen voor het middagmaal. Haar jongere zus was boven met haar baby bezig. Een hummeltje van twee keek belangstellend toe. Straks zouden de knechts in de keuken koffie komen drinken. De heer des huizes was net terug van zijn dagelijkse gang naar de schuur in de Molenstraat en was in zijn kantoor rechts naast de voordeur bezig met zijn boekhouding. Tegen zijn gewoonte in was hij het die opendeed toen de bel luidde. Een telegram voor hem, P. Voogd.

Het telegram was in Makassar op Celebes in Nederlands Indië om ongeveer kwart voor negen 's avonds plaatselijke tijd van diezelfde 25^e september verzonden. Dankzij de nieuwe radiotelegrafie kon zelfs de tijd worden ingehaald.

Inhoud: *“Zeeofficier Goekoop overleden. Commandant Smit”*

Boven de deur in de voorkamer hing de ingelijste foto van deze zeeofficier, Adrianus Goekoop, in vol tenue als adelborst 1^e klasse, twintig jaar geleden in het Fotografisch Atelier van C.E. Mögle in de Moriaanstraat 5 te Rotterdam genomen. Hij was de oudste broer van de zusters en de held van de familie. Geboren te Goedereede op 17 december 1871. Veertig jaar is hij geworden.

Verbijstering, ongeloof. Het bericht drong nog niet echt door. Pouw Voogd zocht naar zijn pijp, Kee, zijn inwonende, ongetrouwde schoonzuster, zat stil te huilen. Zijn vrouw Gretha had haar oudste kind op schoot genomen en leek eerder boos. Eind mei hadden ze nog een brief van haar broer Adriaan ontvangen, waarin hij haar en Pouw (hij schreef altijd *Pauw*) feliciteerde met hun tweede kind en verhaalde over zijn bezoek met de HM De Ruyter aan de Molukken. In de eerste helft van volgend jaar zou hij terugkomen om, zoals hij zei, stil te gaan wonen in een klein dorpje. Ze wisten niet dat Adriaans echt laatste brief nog onderweg was. Hierin meldde hij dat hij voor nog een jaar had bijgetekend. Deze brief zou een week later arriveren.

Het was twee jaar geleden, in november van 1909, dat ze Adriaan voor het laatst hadden gezien, hij was toen even op verlof vlak voor zijn derde reis naar Indië. Het was allemaal een beetje haastig gegaan, ze hadden hem nauwelijks gesproken want hij was de hele dag met zijn vriend David Lodder op jacht geweest. Meer herinneringen hadden ze aan de feestelijkheden rond de bruiloft van Pouw en Greet drie maanden eerder, toen Adriaan spraakzamer was dan gebruikelijk en de gasten uitvoerig vertelde over de tijgerjacht in de binnenlanden van Java en hoe hij de militaire ridderorde die op zijn uniform prijkte had verdiend voor zijn bijdrage aan de verovering van Denpasar op Bali.

Natuurlijk kwamen de vragen. Wat was er gebeurd in die laatste maanden? Was het die huidziekte die hem al vele jaren plaagde en die maar niet overging? Was hij bezweken aan de cholera die, zoals Adriaan had geschreven, toen Indië teisterde? Was het een ongeluk of was hij misschien wel gesneuveld?

Toen kwam dat tweede telegram om kwart over twee in 's Gravenhage verzonden door ene Chandon van het Ministerie van Marine. Het was niet gericht aan de familie, maar aan notaris Van den Berg die aan het eind van Noordzijde Haven kantoor hield. Het kan zijn dat Pouw Voogd 's ochtends al bij de notaris langs was geweest voor de wettelijke afwikkeling van dit overlijdensgeval en dat die het ministerie om opheldering had gevraagd. Kleine moeite, want het post- en telegraafkantoortje was bij de notaris aan de overkant. Hoe het ook zij, het ministerie bracht geen prettige boodschap:

“Oorzaak dood Goekoop is zelfmoord waarschijnlijk in verband met ongeneeslijke ziekte. Chandon.”

Er volgde een drukke dag. Pouw Voogd verzond telegrammen aan zijn zwager Wim in Canada en aan de familie in Leiden en ging zelf langs bij naaste familie en goede vrienden in Goedereede om het treurige nieuws te melden. Vooral bij oom Vogel, die drie huizen verderop woonde, kwam het hard aan. Deze weduwnaar was de zwager van Adriaans moeder en had zich met zijn vrouw vroeger vaak over de kinderen Goekoop ontfermd als hun vader weer eens dronken en gewelddadig was. Zijn eigen zoon Wim had drie jaar eerder zelfmoord gepleegd. Ook David, de oudere jeugdvriend en beschermer van Adriaan, was geheel van slag.

Het nieuws van Adriaans dood verspreidde zich al gauw in het stadje, maar dat hij zelfmoord had gepleegd bleef binnenskamers. Zij die ervan op de hoogte waren hielden

de lezing van het ministerie aan: zelfmoord vanwege een ongeneeslijke ziekte. Veel later wisten wij kleinkinderen overigens niet beter of deze held van de familie was in het harnas gestorven, al hadden sommigen ook iets over een ziekte gehoord, lupus werd gezegd. En er was iets aan de hand met een mouterij.

Zo zou het op die septemberdag kunnen zijn gegaan. Vast staat dat op die dag de twee telegrammen in Goedereede zijn bezorgd. De inhoud moet zeer hard zijn aangekomen, vooral bij de zusjes van Adriaan. De oorzaak van zijn dood werd een stil meegedragen geheim. Pouw Voogd schijnt overigens wel eens getwijfeld te hebben aan het zelfmoordverhaal. Misschien moord?

Op de begraafplaats van Makassar werd een keurig monument opgericht, en in Goedereede ging het leven door.

Oom Adriaan, het huis en de kast

‘Oom Adriaan’ was de oudste broer van mijn grootmoeder, mijn oudoom dus. Gestorven dertig jaar voor mijn geboorte. Maar in het huis van mijn grootouders in Goedereede, waar hij was opgegroeid, leek het alsof hij er eigenlijk nog was, maar nu even een tijdje op reis in de Oost. Elk moment kon hij thuiskomen als die jonge, knappe man wiens portret in de voorkamer op ons neerkeek. Er werd ook niet meer of anders over hem gesproken dan over een levend lid van de familie. Maar wel met ontzag, hij was immers een held.

Vanaf mijn jongste jaren in de late jaren veertig en vijftig brachten wij, de kleinkinderen van oma Gretha en opa Pouw, de zomervakanties door in dat grote huis aan de haven. Een huis met vele kamers en zolders, niet alleen bewoond door mijn grootouders maar ook door tante Kee, de stokoude en dove zuster van mijn oma, en later ook door tante Clasien, de ongetrouwde zuster van mijn moeder. En de meid woonde in. Maar in het grootste deel van het enorme huis was het stil, al hadden de meeste, vaak half ontgonnen ruimten en zolders een functie. Zo had je er de droog-, de weck-, de spek- en de appelzolder. En overal had zich het verleden van vele generaties opgehoopt, in kasten, aan de muren of gewoon in een hoek op de vloer. Ik dwaalde graag rond in al die zolders met hun krakende vloeren. Mijn leven lang heeft Goeree en vooral dit huis aan me getrokken, ook in mijn dromen. De mensen gingen dood, maar het huis bleef. Ik hoor nog de geluiden en ruik de geuren. Op het laatst, in de jaren zeventig, leefde alleen tante Clasien er nog, omgeven door de geesten.

Oom Adriaan was meer dan een geest, hij had van alles en nog wat nagelaten in dit huis. Op onze speurtochten zagen we niet alleen in de gangen de op plankjes vastgespijkerde geweien van door hem geschoten herten en bokjes hangen, maar troffen we in kasten en op zolders overal door hem uit de Oost meegebrachte snuisterijen en persoonlijke spullen aan zoals zijn sabel, steek en epauletten. Ergens hing ook een buitgemaakt schild uit Atjeh. En op de zolder van het koetshuis hing het leren foedraal van zijn jachtgeweer (het geweer zelf was destijds in beslag genomen door de Duitse bezetters). En er was een klein bronzen kanon dat hij in Atjeh of Celebes moet hebben buitgemaakt. Wij speelden daarmee oorlogje, het

kanon bevestigd op een antieke kinderwagen. Adriaan was voor ons in zekere zin een speelkameraad geworden.

Maar het hoogtepunt was het fotoalbum van oom Adriaan, gevonden in een antieke kast op de boven-voorkamer. Foto's van de oorden waar hij ooit was geweest, maar ook van gruwelijke oorlogsscenes in Atjeh. Ik was toen vooral geboeid door de talrijke kiekjes van exotische schonen met door mij nog nooit in werkelijkheid aanschouwde blote borsten. De kast bevatte nog andere interessante spullen, zoals pakjes en dozen met brieven, maar daar keken we toen niet naar om.

De brieven

Daar in die kast lagen ze te rusten, lange tijd ongelezen, de brieven van oom Adriaan. Om de vroegste brieven zat nog het roze lintje waarmee zijn moeder ze destijds had gebundeld. De meeste zaten nog in de oorspronkelijke enveloppe. De postzegels ontbraken soms, want die werden destijds

door zijn zusje Gretha verzameld. Net als zijn jongere broer Wim in Canada, wiens brieven trouwens ook bewaard zijn gebleven, schreef Adriaan met enige regelmaat over zijn belevenissen naar huis, eerst aan zijn ouders en zusters en in de latere jaren alleen aan de zusters. Afgezien van een uitvoerige brief uit Transvaal van 1895 gaan de vijftiennegentig bewaard gebleven brieven over de laatste tien jaar van zijn leven, tussen 1902 en 1912. Er moeten ook brieven zijn geweest uit de voorgaande jaren, maar die zijn spoorloos. Ook de brieven aan zijn broer Wim zijn nooit boven water gekomen.

Eerlijk delen moet bij de boedelscheiding na de dood van mijn grootvader in 1970 zijn gedacht. Zo werden de brieven van Adriaan in twee gescheiden stapeltjes toebedeeld aan respectievelijk mijn moeder Marie en tante Clasien. Het hare heeft mijn moeder toen aan mij gegeven (evenals de al besproken kast waarin de brieven tot dan toe rustten), want dat zou echt iets voor mij zijn. Ik heb hier en daar wat in die brieven gelezen, maar ze waren moeilijk leesbaar en ik had andere dingen aan mijn hoofd. Ze bleven in de kast.

In 2008 stierf tante Clasien en zo kwamen ook de andere brieven bij mij als zelfbenoemde archivaris van de familie terecht. Toen ben ik ze echt van a tot z gaan lezen en raakte ik in de ban van mijn oudoom. Hij is in mijn hoofd gaan zitten, ook al kon ik hem soms verfoeien om zijn gezeur, zijn eeuwige jachtpartijen en zijn egocentrisme. Bewondering, afkeer

Bundeltje brieven van Adriaan Goekoop.

en medelijden wisselden elkaar af. Maar door zijn ogen beleefde ik een wereld die niet meer bestaat. En hij beschreef die zeer boeiend.

Ik kon me voorstellen dat er in de familie met zoveel ontzag over Adriaan werd gesproken. Het contrast was groot tussen deze man van de wereld, die de weg wist in Londen, New York, Algiers, Colombo en andere verre oorden, die koffie had gedronken bij Paul Kruger in Transvaal, die Nederlands-Indië als zijn tweede vaderland beschouwde en zijn verwanten in Goedereede. Zij leefden in een dorps, benepen wereldje en kwamen zelden van het eiland af, niet anders dan voor winkelen in Rotterdam of voor een familiebezoek. Met dat wereldje thuis bemoeide Adriaan zich in zijn brieven overigens intensief. Als oudste zoon dirigeerde hij vanuit de verte de financiën, gaf zijn zuster Kee opdracht zijn geweren in de vaseline te zetten en maakte zich telkens weer zorgen over de toestand van een poldertje bij de haven. Ook bevaderde hij per post zijn broertje Wim in Canada (die daar kennelijk niet zo van was gediend). Maar heimwee naar thuis had hij niet, daarvoor was zijn hekel aan het gekonkel in de Goereese gemeenschap van gezeten families te groot.

Zijn echte thuis was de marine, aan boord van een oorlogsbodem of, als hij in het vaderland was gestationeerd, in een zogeheten 'wachtschip' (logiesschip), afgemeerd in het Nieuwediep (Den Helder), Amsterdam of Hellevoetsluis. Daar, in die marine-oorden, heerste vooral verveling die hij, zoals hij schrijft, verdreef met zeilen, borrelen en jagen. Hij leefde op als hij werd uitgezonden naar Indië, wat hem drie keer voor perioden van drie jaar ten beurt is gevallen. Daar in de Oost was van verveling geen sprake en daar schreef hij brieven die op

het thuisfront met ingehouden adem moeten zijn gelezen. Zulke brieven werden ook doorgegeven aan vrienden en kennissen. Hij maakte dan ook wat mee! Zo was hij actief betrokken bij de Atjeh-oorlog (overigens geen brieven), de pacificatie van Zuid-Celebes en die van Bali. Dieptepunten in onze koloniale geschiedenis, maar hij was trots op de verrichtingen en is voor eigen daden zelfs geridderd. Tussendoor maakte hij uitvoerig beschreven tochten in de binnenlanden, bijna altijd op jacht. Maar behalve in wild was hij geïnteresseerd in al wat zijn pad kruiste, of het nu de tin-industrie of de Balische cultuur betrof.

In de doorgaans opgewekte brieven klinkt soms ook enige mineur door. Zo was er die huidziekte waaraan hij tot aan zijn dood leed en waarvoor hij twee keer in Londen is behandeld door een merkwaardige Griekse dokter Pouptis. En hij kon flink mopperen op de overheid, speciaal zijn eigen ministerie van marine, die te slap optrad, te veel polderde en hem door belastingmaatregelen benadeelde in zijn portemonnee. Met vooruitgang, moderniteit en emancipatie had hij in het algemeen grote moeite. In zijn latere brieven blijkt dat hij zich steeds meer afzonderde en zich afvroeg wat hij eigenlijk aan wilde met zijn leven. Hij voelde zich eigenlijk nergens thuis. Het lijkt alsof hij zich toch het gelukkigst heeft gevoeld in de oerwouden van Oost-Java, alleen of met een bediende, in klein kampement, op jacht naar herten en tijgers.

Adriaan Goekoop was geen groot literator, maar zijn brieven zijn vaak buitengewoon levendig en zeer leesbaar, ondanks de spelling van weleer, de soms wonderlijke stijl en het marinebargoens. Op zijn sterkst is hij als hij belevenissen op het strijdtoneel of in de wildernis beschrijft, maar hij kon zijn arme moeder en zusters ook vergasten op ellenlange verhandelingen over het productieproces van suiker- of tin-industrieën of over het aantal afgevuurde kogels en hun kaliber. En al die in extenso beschreven jachtpartijen zijn ook wat te veel van het goede. Gevoel voor wat boertige humor had hij wel en soms komt hij ondeugend uit de hoek, speciaal in de brieven aan zijn jongste zusje Gretha met wie hij een bijzondere band had.

Dit boek

Van het een kwam het ander. De brieven waren te bijzonder om voor mezelf te houden, op het gevaar af dat ze later bij het oud papier zouden belanden. Ik heb de soms lastig leesbare brieven grotendeels in hun geheel overgetypt, van een korte toelichting voorzien en in kleine kring van familie en vrienden verspreid. Zo lagen ze tenminste vast.

De brieven vertelden een verhaal, maar een incompleet en eenzijdig verhaal, immers alleen dat wat Adriaan aan zijn ouders en zusters kwijt wilde. De volgende stap was dus de leemten op te vullen: zijn jeugd, zijn jonge jaren bij de marine waarover geen brieven bestaan en ook het verhaal dat achter de montere brieven schuilging. Het ging immers om een man die uiteindelijk zelfmoord pleegde. Hierbij hielpen de vele foto's, mondelinge overleveringen maar ook documenten en brieven die nu ook tevoorschijn waren gekomen. Hierbij bevond zich bijvoorbeeld een geheim dossier dat een geheel ander licht op Adriaan werpt: het oordeel van zijn collega's bij de marine. De wereld en de tijd waarin hij zich bewoog behoefde natuurlijk ook de nodige aanvullende informatie en zo ontstond uiteindelijk zoiets als een biografie met brieven.

En toen? Adriaan Goekoop was geen bijzondere man, speelde op het wereldtoneel geen rol van betekenis, maar hij was er bij en hij schreef er over. Dankzij zijn brieven krijgen we een persoonlijk en uniek beeld van het leven bij de marine in zijn tijd, aan boord in de Oost of in Den Helder of Hellevoetsluis. En passant horen we ook hoe het in zo'n dorps gezin in Goedereede toeging. Maar verreweg het meest interessant zijn Adriaans belevenissen in de Oost. Hij was getuige en actor in een donkere fase in onze koloniale geschiedenis, toen Nederland met geweld zijn gezag wilde opleggen in de hele Indische archipel, 'Nederlands-Indië' in opbouw. Zo werden achtereenvolgens de tot dan toe (semi)onafhankelijke vorstendommen in Atjeh, Celebes en Bali 'gepacificeerd'. Gruwelijke episoden, nu een beetje in het nationale geheugen verdrongen door de wandaden van de VOC (J.P. Coen c.s.) enerzijds en de ontsporingen tijdens de 'politieele acties' anderzijds. Adriaan was erbij, vocht mee en schreef er uitvoerig over: een bijzondere en onafhankelijke bron (van Atjeh hebben we helaas alleen het beeldverhaal in zijn fotoalbum).

In dit boek heb ik niet de ambitie gehad de (koloniale) geschiedenis van deze periode te (her)schrijven, maar wel om deze te belichten vanuit het perspectief van deze getuige die nog niet wist dat hij aan de verkeerde kant van de geschiedenis was beland. Waar nodig heb ik de bredere context van de gebeurtenissen beschreven. Voor meer informatie over de koloniale ontwikkelingen verwijs ik naar enkele belangrijke werken die onlangs (deels na het voltooiën van het manuscript) zijn verschenen van respectievelijk Piet Hagen (*Koloniale oorlogen in Indonesië*) in 2018 en in 2020 dat van Martin Bossenbroek (*De wraak van Diponegoro. Begin en einde van Nederlands-Indië*) en van David van Reybrouck (*Revolusi. Indonesië en het ontstaan van de modern wereld*).

Maar Adriaan was meer dan een getuige en bron: een eenzame, tragische figuur met wie je onwillekeurig gaat meeleven. Alles bij elkaar reden om deze man en zijn brieven in boekvorm een groter publiek te gunnen. Het beeld van een tijd. Een tijd die onvoorstelbaar ver van de onze af lijkt te staan, maar de hoofdrolspeler in dit verhaal was voor mij persoonlijk, logerend bij zijn geliefde zuster en omgeven door zijn spullen, nog dichtbij.

De brieven in deze uitgave zijn veelal deels of geheel samengevat, zeker daar waar Adriaan wel erg langdradig is. Maar er is genoeg van zijn brieven opgenomen om recht te doen aan zijn eigen manier van vertellen, aan zijn persoonlijkheid. Ook al gaat het soms om onbenulligheden, maar die behoren bij het leven.

Kaart op p. 16-17: Zendingskaart van Nederlandsch Oost- en West-Indië: schaal 1 à 2.300.000, vervaardigd door Evert Nijland in 1891 (collectie Universiteit Utrecht).

De zeeofficier Adriaan Goekoop (1871-1912), telg uit een Goerees herenboerengeslacht, deed iets wat achteraf van aanzienlijk historisch belang is: hij schreef brieven. Levendige brieven aan zijn familie in Goedereede over zijn belevenissen en de vreemde, mooie maar vaak ook gruwelijke wereld waarin hij verzeild raakte. Behalve de brieven heeft Goekoop tal van foto's nagelaten die zijn tochten over de aardbol prachtig illustreren.

Nederland vocht toen in wat Nederlands-Indië heette een vuile koloniale oorlog uit. Goekoop was daarvan niet alleen getuige maar speelde zelf een belangrijke rol bij enkele cruciale acties. Vooral de 'Indische' brieven zijn een belangrijke aanvulling op ons begrip van deze fase van de koloniale geschiedenis en van het Indië van deze tijd.

Anthonie Heidinga (1942) is na zijn studie Neerlandistiek aan de UvA werkzaam geweest als archeoloog op het Instituut voor Pre- en Protohistorie aan dezelfde universiteit. Tussen 1988 en 2004 was hij hoogleraar archeologie van de Middeleeuwen en Nieuwe Tijd.

